

ДОКУМЕНТ СО ПРЕПОРАКИ ЗА НОСИТЕЛИТЕ НА ПОЛИТИКИ ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ И ХАРМОНИЗИРАЊЕ НА ДОМАШНАТА РЕГУЛАТИВА ЗА ПРЕВЕНЦИЈА, СПРЕЧУВАЊЕ И ЗАШТИТА ОД РОДОВО-БАЗИРАНО НАСИЛСТВО, ВКЛУЧИТЕЛНО И СЕМЕЈНО НАСИЛСТВО СО СТАНДАРДИТЕ И ОДРЕДБИТЕ НА КОНВЕНЦИЈАТА НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ И БОРБА ПРОТИВ НАСИЛСТВОТО ВРЗ ЖЕНИТЕ И ДОМАШНОТО НАСИЛСТВО¹

Овој документ има за цел да даде препораки на носители на национални политики во областа на родовата рамноправност, за унапредување и хармонизирање на домашната регулатива за превенција, спречување и заштита од родово-базирано насилство, вклучително и семејно насилство, со стандардите и одредбите на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство, а кои се засноваат и произлегуваат од детектирани слабости и недостатоци на системот на превенција, заштита и спречување на родово-базираното насилство врз жени. Собранието на Република Македонија ја ратификуваше Конвенцијата, позната како Истанбулска, на 22 декември 2017 година, а истата стапи на сила на 1 јули 2018 година. Приклучувајќи се на напорите за унапредување на достапноста и ефикасното и сеопфатно обезбедување на наопходните услуги за жени и девојки жртви на насилство на интегриран начин, почнувајќи од март 2018 година во Штип и Струмица функционираат Мултисекторски тимови на заедниците за ефикасна заштита на жените и девојките од секаков вид на насилство (во натамошниот текст МТЗ). Овие тимови составени од претставници на општите даватели на услуги: полицијата, центрите за социјална работа, основните судовите, основното јавно обвинителството, здравствените установи и општините во координирана соработка со специјализираните даватели на услуги, ЕХО Едукативно-хуманитарна организација од Штип и Организација на жени од Струмица, работат на подобрување на меѓуинституционалните односи и воспоставување и практикување на моделот за интегративен пристап, односно за заедничко и координирано дејствување со цел да се овозможи ефикасна заштита на жените и девојките жртви на насилство. Во текот на 2018 година овие тимови заеднички и координирано им помогнаа на 121 жртва кои беа изложени на родово-базирано и семејно насилство, преку обезбедување на неопходни услуги од својата област на делување, согласно потребите на жртвите на насилство и нивната волја за вклучување во правни постапки за заштита од насилство.

---

¹ Документот е изготвен во рамки на проектот „Водство на визионери за креирање бранови на промена за родова еднаквост“, што ЕХО го реализира со финансиска поддршка од шведската фондација Kvinna till Kvinna.

Од страна на членовите на МТЗ, а врз основа на континуираното функционирање и работа на тимовите, беа детектирани низа недостатоци и слабости во системот на превенција, заштита и спречување на семејно насилство и насилство врз жени, кои се однесуваат на поставеноста и непостоење на сеопфатна домашна регулатива согласно стандардите поставени во Истанбулската Конвенција, како и во недостатокот на институционални капацитети и сеопфатни и интегрирани политики и практики. Овие недостатоци оневозможуваат сеопфатна, ефикасна, навремена, мултисекторска и координирана заштита, помош и поддршка согласно потребите на жртвите на насилство, што пак во голема мера влијае на севкупниот квалитет на нивниот и животот на членовите на нивните семејства, сигурноста, безбедноста и потполното уживање на човековите права и слободи, загарантирани со уставот, законите и меѓународните акти.

Усогласувањето на законската рамка во областа на кривичното материјално право со одредбите на Конвенцијата е една од клучните обврски на државата, посебно кога се има во предвид значењето на ефикасната кривично-правна заштита, преку адекватна и сеопфатна инкриминација на сите облици на насилство врз жени што ги дефинира Конвенцијата, како и пропишување на соодветни санкции и мерки.

Тргувајќи од основните појмовни дефиниции дадени во Истанбулската конвенција, евидентна е неусогласеност на дефиницијата на семејното насилство во чл.122 од кривичниот законик, како и непостоење на дефиниција на родово-базирано насилство. Прво, во дефиницијата на семејното насилство во кривичниот законик економското насилство не е вклучено како облик на насилство, а од кругот на заштитени лица се исклучени поранешниот брачен и вонбрачен партнер. Исто така, во постојната дефиниција отсутува определба дека заедничкото живеалиште на сторителот и жртвата нема значење и не претставува услов за остварување на кривично-правна заштита. Од тие причини, потребно е усогласување на дефиницијата на семејното насилство во кривичниот законик со дадената во Истанбулската конвенција, која би ги вклучувала сите форми на семејно и насилство врз жени меѓу кои и економското насилство, круг на заштитени лица кој би ги вклучувал поранешниот брачен и вонбрачен партнер, како и определување дека не се бара сторителот и жртвата да делат или да делеле заедничко живеалиште со цел да не се лимитира контекстот во кој семејното насилство се случува. Дополнително, во Кривичниот законик, како и во новата законска регулатива за превенција, спречување и заштита од родово-базирано и семејно насилство, потребно е дополнување и доследно пресликување на дефинициите содржани во Истанбулската конвенција за насилство врз жените, за родово-базирано насилство врз жени и за родот, со цел да се афирмира родовото разбирање на овие општествени феномени, како основа на сите законодавни и други мерки за заштита и поддршка на жртвите. Во оваа насока препорачуваме и терминот „семејно насилство“ да се замени со терминот „домашно

насилство“, како што изворно стои во Законот за ратификација на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство.²

Непостоењето на сеопфатна регулатива која ги криминализира сите облици на насилство врз жени е клучен недостаток, со два битни аспекти. Првиот аспект на овој недостаток се однесува на фактот што во кривичните дела преку кои се санкционира семејното насилство, како квалификаторен облик е предвидено вршењето на основните дела само при семејно насилство, но не и при вршење на родово-базирано насилство, што го стеснува опфатот на санкционирање на сите облици на насилство врз жени, а во некои случаи, како на пример кај „Загрозувањето на сигурноста“, гонењето го става на товар на жртвата, наместо на товар на државата. Поради тоа, сметаме дека е потребно кај квалификаторните облици на кривичните дела кои го санкционираат семејното насилство, покрај казнување за семејното, да се изврши дополнување со санкционирање на основните облици на делата и при вршење на родово-базирано насилство. Вториот аспект се однесува на потребата преку измени и дополнувања на кривичниот законик да се предвидат нови кривични дела, чии законски битија треба во целост да се усогласени со дефинициите дадени во Истанбулската конвенција. Во таа насока, потребно е да се инкриминираат како посебни кривични дела психичкото насилство (чл.33 од ИК), демнењето (чл.34), присилниот брак (чл.37), генитално сакатење на жени (чл.38) и сексуалното вознемирување (чл.40). Недостасува соодветна инкриминација и санкција на демнењето како *„намерно однесување на повторено заканување насочено кон друго лице што предизвикува тоа лице да се плаши за својата безбедност“*. Вака дефинирано, демнењето не може да се подведе под законското битие на делото *“Загрозување на сигурноста“* од член 144 од кривичниот законик, поради што е потребно да биде предвидено како самостојно кривично дело. Исто така, како посебно кривично дело треба да се инкриминира и психичкото насилство, од причини што, иако многу застапено, досега во праксата е препознаено, занемарувано и за чие извршување сторителите не се соочуваат со санкции. Законското битие на кривичното дело противправно прекинување на бременост и присилна стерилизација од член 129 потребно е да се дополни во дејствијата на извршување со пропишување на непостоење на *претходна информирана согласност* на бремената жена, т.е. женското лице. Заштитата од сексуално вознемирување е делумно регулирана во сферата на работните односи со Законот за заштита од вознемирување на работно место, како и со Законот за спречување и заштита од дискриминација. Но, сексуалното вознемирување не се случува единствено во контекст на работните односи, каде санкциите за неовозможување на заштита се насочени кон работодавецот но не и спрема лицето кое врши сексуално

---

² Службен весник на Република Македонија бр.198 од 29.12.2017 година

вознемирување, туку истото се случува и на јавен простор, во образовни, здравствени установи и сл. Поради тоа, потребно е определување на сексуалното вознемирување како засебно кривично дело. Најзначајни промени е потребно да се направат при усогласување на законското битие на кривичното дело „Силување“ од чл.186 со барањата на чл.36 од Истанбулската конвенција, кој го регулира сексуалното насилство, вклучително и силувањето. Во таа насока, потребно е во дејството на извршување на делото силување, наместо присилата на обљуба со употреба на сила или закана, да се пропише обљубата да се врши *“без согласност на лицето”*. Концептот на непостоење на согласност на лицето, наместо концептот на присилна обљуба со употреба на сила или закана, треба да биде предвиден во сите сродни акти од сексуална природа кои се инкриминирани во македонскиот кривичен законик. При тоа, потребно е во законското битие на делото „Силување“ да биде опфатена вагинална, анална или орална пенетрација од сексуална природа, и тоа не само со телесен дел, туку и со предмет во телото на жртвата. Дополнително, бидејќи освен во делата „Посредување во вршење проституција“, од чл. 191 и „Обљуба со злоупотреба на положбата“, од чл. 189, во останатите дела од оваа глава не е санкционирано вршењето на основните облици при семејно насилство, потребно е во постоечките кривични дела од Глава XIX да се инкриминира како квалификаторен облик вршењето на основните дела при семејно или родово-базирано насилство. На тој начин би се санкционирало и силувањето во брак и во интимно партнерство, нешто што досега во меѓународните извештаи од оваа област и беше забележувано на државата како сериозен пропуст. Исто така, сметаме дека е потребно да се инкриминира како посебно кривично дело и наведувањето на партнерот да се вклучи во акти од сексуална природа со трето лице без негова согласност.

Во овој домен, потребно е да се има предвид и барањето од чл.45 на Конвенцијата за казнување на овие дела со делотворни, сразмерни и одвраќачки санкции. Така, на пример, за основниот облик на делото Силување запретена е казна затвор во висина од три до десет години, што споредено со запретените казни за останатите дела од оваа глава, како и со барањето за сразмерни и делотворни санкции кои одвраќаат од вршење на сериозни кривични дела, дава основа да се препорача заострување на санкциите со зголемување на долната и горната граница на запретена казна затвор, како во примерот на Република Србија, која за основниот облик на ова дело ја зголеми казната затвор на пет до дванаесет години.

Во контекст на чл.45 кој се однесува на санкциите и мерките, Конвенцијата поттикнува усвојување на други мерки во врска со сторителите, како што е следење или надзор на осудените лица. Кривичниот законик предвидува можност за изрекување на алтернативна мерка условна осуда со заштита надзор за сторителот, кој надзор може да трае во периодот на проверување, како и определување на мерки на заштитен надзор

при условен отпуст, без притоа кај условниот отпуст да ги прецизира и наброи мерките на заштитен надзор, како во случај кога се изрекуваат со условна осуда. Сепак, потребно е точно да се специфицираат конкретни мерки на следење и заштитен надзор на лица осудени за родово-базирано насилство, вклучително и семејно насилство, не само за време на проверувањето во случај на условна осуда, туку и во случај на условен отпуст, со што би се придонело во зачувување и гарантирање на безбедноста и сигурноста на жртвите на родово-базирано насилство.

Во поглед на кривичното гонење на сите облици на насилство врз жени опфатени во Конвенцијата, Република Македонија има ставено резерва на член член 55 став 1 во врска со член 35 во однос на гонењето по службена должност за полесни кривични дела на физичко насилство. Така, гонењето за основниот облик на кривичното дело Телесна повреда од чл.130 се превзема по приватна тужба, а за делото од став 2 сторено при вршење на семејно насилство по предлог на жртвата. И во двата случаи иницирањето на гонењето е ставено на товар на жртвата, наместо на товар на државата, што е спротивно на духот и тенденциите на Конвенцијата, но придонесува и кон двоумење на жртвата при иницирање на кривичен прогон или да се откаже од веќе започнатиот, што пак остава голем обем на неказнето физичко насилство, кое е најчест облик на насилство врз жените во државата, заедно со психичкото насилство. Индикативен е големиот број на евидентирани поплаки на граѓани од областа на семејното насилство, кои со години наназад предничат пред бројот на евидентирани кривични дела и прекршоци. Ова укажува на потребата од *ex officio* кривичен прогон за сите облици на насилство опфатени со Конвенцијата, вклучително и за физичкото и психичкото насилство. Од тие причини, потребно е што поскору да се направат измени во КЗ со цел гонењето за телесна повреда сторена при вршење на родово-базирано или семејно насилство да се превзема по службена должност, со што оваа резерва би станала беспредметна и повлечена, а се препорачува повлекување и на резервата на член 30 во врска со обезбедувањето на адекватно државно обесштетување на жртвата во разумен рок за тешки телесни повреди или нарушување на здравјето, доколку штетата не е покриена од други извори, како на пример од сторителот. Последново од причини што, во македонски контекст, жртвите најчесто немаат стимул да бараат ниту пак остваруваат соодветно обесштетување, поради комплицираноста и големите трошоци на постапките за остварување на имотно-право барање кои најчесто неможат да ги поднесат самите.

Исто така, едно од најчестите кривични дела на родово-базирано насилство во македонски контекст е загрозувањето на сигурноста од чл.144 од КЗ, чиј основен облик се гони по приватна тужба, што исто така претставува пречка за држење на сторителите на родово-базирано насилство одговорни, како и за нивно ефикасно санкционирање. Потребно е ставот 2 да се надопolni со санкционирање на вршењето на основниот облик

на делото не само при семејно, туку и при родово-базирано насилство, со што и гонењето, наместо по приватна тужба, би се превземало по службена должност.

Во поглед на отежнителните околности при определување на санкцијата, таксативно наброени од чл. 46 од Конвенцијата, потребно е да се надополни член 39 од Кривичниот законик со оние отежнителни околности што ги предвидува Конвенцијата, а кои што не претставуваат дел од составните елементи на кривичните дела.

Во македонското кривично законодавство не е предвидена задолжителна медијација, ниту помирување како алтернативни начини на решавање на спорите, но потребно е во новиот закон за заштита и спречување на родово-базирано насилство да биде предвидена јасна забрана за задолжителни постапки за алтернативно решавање на спорови. Во контекст на оваа забрана од чл. 48 на Конвенцијата, потребно е да се разгледа можноста за пропишување на забрана за повикување и спроведување на мирене во постапката за развод на бракот, пред судот и пред надлежниот центар за социјална работа, во случаи на семејно насилство. Исто така, потребно е да се предвиди можност за непосредна судска заштита од полово вознемирување на работното место, бидејќи постојната регулатива налага постапката за заштита и спречување најпрвин да се одвива во претходна постапка пред работодавецот, со помош на посредник.

Во поглед на доследното спроведување на принципот на должно внимание што како обврска на државата е предвиден во член 5 од Конвенцијата, потребно е да се предвиди механизам за адекватно санкционирање на неисполнувањето на должноста на државните органи за првземање на неопходни мерки за заштита од нивна надлежност. Така, потребно е на жртвите со закон да им биде гарантиран соодветен граѓански правен лек против државните органи, како и во новиот закон за заштита и спречување на родово-базирано насилство да се предвиди дисциплинска и прекршочна, а во кривичниот законик и кривична одговорност за потешки облици на злоупотреба или неизвршување на законските надлежности на сите чинители во системот на превенција, спречување и заштита од родово-базирано и семејно насилство.

Во поглед на одредбите од Поглавје VI на Конвенцијата, Истрага, гонење, процесно право и заштитни мерки, општа обврска на државата е да обезбеди истрагите и судските постапки во врска со сите дела опфатени со Конвенцијата да се спроведуваат без непотребно одлагање. Членовите на Мултисекторските тимови на заедницата како проблем го имаат детектирано непостоењето на соодветни рокови за постапување на надлежните органи при првземање на мерки и постапки на заштита. На пример, нема законско определување на итен рок за центрите за социјална работа при изготвување на стручен наод и мислење и поднесување, во име на жртвата, на предлог за изрекување на привремени мерки на заштита од семејно насилство до надлежниот суд. Исто така, постои

можност второстепениот суд кога одлучува по жалба на решение за изрекување на привремена мерка за заштита од семејно насилство да ја уважи жалбата и да го врати предметот на повторно првостепено одлучување. Ваквите недостатоци оставаат простор за непотребно одолговлекување, поради што потребно е во новата регулатива да се предвиат итни и конкретни рокови за постапување на сите надлежни органи, како и можност второстепениот суд, одлучувајќи по жалба во горенаведените случаи, конечно да ја реши правната работа без можност за враќање на предметот на повторно одлучување пред првостепениот суд.

Во поглед на итните мерки на заштита, предвидени во член 52 од Конвенцијата, постои правна празнина во македонскиот систем на заштита во оваа област. Имено, согласно постојната регулатива, заради отстранување на непосредна и сериозна опасност по животот и физичкиот интегритет на жртвата и членовите на семејство, судот изрекува привремена мерка за заштита - отстранување на сторителот од домот и забрана за приближување до домот, на предлог на Министерството за внатрешни работи, во траење од 10 до најмногу 30 дена. Полицијата нема овластувања да му нареди на сторителот да го напушти живеалиштето на жртвата или на лицето изложено на ризик за доволен временски период и да му забрани да влегува во живеалиштето, да контактира со жртвата или лицето изложено на ризик. Такво овластување има само судот, но тоа овластување може да го врши само на предлог од овластен подносител, но не и по службена должност. Од тука, неминовна е потребата во новата регулатива полицијата да добие законско овластување за издавање на наредба во смисла на член 52 од Конвенцијата, без барање на жртвата, за определен временски период и во ситуации на непосредна опасност по сигурноста и безбедноста на жртвата или лицето во ризик. Исто така, еден од детектираните недостатоци во постоечкиот систем на заштита е неможноста на полицијата да издава наредби за заштита, како и на центарот за социјална работа да предлага мерки за привремена заштита од сите облици на родово-базирано насилство врз жените опфатени со Конвенцијата, а кои не можат да се подведат под постоечката дефиницијата на семејно насилство, со што голем број на жени-жртви остануваат незаштитени од определени облици на родово-базирано насилство. За таа цел, потребно е проширување на опсегот на заштитени лица при изрекување на привремените мерки за забрана за приближување или за заштита, од сите облици на родово-базирано насилство предвидени во Конвенцијата, а не само за заштита од семејно насилство, какво што е постојното законско решение.

Праксата покажува дека полициските службеници ретко и во исклучителни случаи го користат овластувањето од чл.29 од Законот за превенција, спречување и заштита од семејно насилство. Причините за ваквата состојба се лоцираат во немањето на капацитети ефикасно да управуваат со ризикот што за нивната служба се појавува кога сторителот ќе

биде отстранет од домот, бидејќи постојната регулатива не предвидува можност за истовремено итно изрекување на други мерки на привремена заштита кои ќе ја гарантираат во целост безбедноста на жртвата кога се случува отстранувањето од заедничкото живеалиште на сторителот, како и во непостоењето на локални засолништа за сторители и на развиени и ефикасни локални програми за психо-социјален третман на сторителот и усвојување на ненасилно однесување и менување на насилните шаблони на однесување, што пак е обврска на државата согласно чл.16 од Конвенцијата. Затоа, покрај постојаното јакнење на капацитетите на професионалните полициски структури и социјалните служби преку континуирани обуки, потребно е и воспоставување и развивање на вакви програми, кога е тоа соодветно, во тесна координација со специјализирани служби за поддршка на жртви, а кои се достапни за сторителите, најмалку на регионално ниво.

Постапката за изрекување на привремени мерки за заштита од семејно насилство од страна на судот е регулирана во постојниот закон за превенција, спречување и заштита од семејно насилство, со тоа што во истата се применуваат одредбите на парничната постапка, што значи дека постапката има спорна природа. Ова во практиката често пати се злоупотребува од страна на сторителот како противник, па не ретки се случаите кога истиот одбива или избегнува прием на покани за присуство на рочиште, поради што судот нема уредна достава, што пак предизвикува одолговлекување на постапката и прави временски простор во кој жртвата останува незаштитена. Исто така, често пати во пракса се одржуваат повеќе од едно рочиште за изрекување на привремените мерки, со цел да му се даде можност на сторителот да собере и предложи соодветни докази, што за последица исто така има одолговлекување на постапката и на неопходната заштита на жртвата, како и нејзино изложување на секундарна виктимизација. Од тие причини, сметаме дека е потребно доставата на писмена да се уреди на начин што ќе оневозможи одложување на рочиштата поради немање на уредна достава на покани и писмена, од причини што сторителот е недостапен, одбива или избегнува да прими покана. Исто така, потребно е да се разгледа можноста судската постапка за изрекување на привремени мерки на заштита да се уреди на начин што ќе овозможи товарот на докажување да прејде врз лицето за кое постои основано сомневање дека сторило насилство, кој би докажувал дека насилството не се случило, за разлика од сегашното решение, каде товарот на докажување дека насилството се случило е врз жртвата. Жртвата треба да стори веројатно дека насилството се случило и дека постои опасност од повторување на истото, по што судот би ги изрекол привремените мерки за заштита во постапка уредена како по примерот на донесувањето на казнен налог или платен налог, односно како концептот на докажување во судската постапка за дискриминација. На тој начин, заинтересираниот противник би се здобил со право да приговара во определн разумен рок и во постапка да докажува дека не го сторил насилството за кое постои основано

сомнение дека се случило. За таа цел, потребно е во новиот закон, наместо терминот „сторител“, да се користи терминот „лице за кое постои основано сомнение и веројатност дека сторило насилство“, со што нема да биде потребно во контрадикторна постапка да се докажува и утврдува дека насилството се случило. Дополнително, потребно е да се предвиди примерок од одлуките со кои се изрекуваат привременни мерки за заштита задолжително да се доставуваат до сите релевантни институции - МВР, ЦСР, ОЈО како и до жртвата, без оглед на тоа кој е подносител на предлогот.

Друго можно алтернативно решение би била можноста итните мерки за заштита да се изрекуваат во постапка која ќе се регулира и води согласно со одредбите од Законот за кривична постапка. Ова решение би значело постапката за изрекување на итни мерки за заштита да биде *de facto* дел од една кривична постапка, во фазата на предистражно постапување, со што модусот би бил ист како и кај привремените мерки што се изрекуваат во граѓанска парнична постапка, а се врзани со продолжување на постапката со тужба за главната работа. Ова би значело дека доколку од страна на судот, а по предлог од овластен тужител, биде изречена привремена мерка на безбедност во фаза пред истрага, веднаш би следувала постапка во која овластениот тужител би имал право да поднесе или не соодветно обвинение против сторителот. Доколку по спроведена истрага или по наоѓање на јавниот обвинител не се поднесе такво обвинение, тогаш предметната мерка би се укинала. Ова поради тоа што во тој случај овластениот тужител по спроведената истрага (или во друг случај предвиден со закон) би ценел дека нема основи за подигање на обвинение, а со тоа би престанале и причините заради кои е и изречена мерката.

Поврзано со ова, во досегашната практика мошне често се случува центарот за социјална работа да не може да предложи изрекување на мерката задолжително лекување на сторителот, доколку злоупотребува, алкохол, дрога и други психотропни супстанции или има психичко заболување, поради недостаток на средства за плаќање на трошоците за потребното вештачење, со цел да се докаже потребата од лекување. Дополнително, проблеми постојат и при извршувањето на оваа мерка, со тоа што не е јасно определено кој ги сноси трошоците за превоз на сторителот кому му е изречена оваа мерка до установата за лекување. Од тие причини, а во согласност и со барањето од чл.53 став 1 точка 1 од Конвенцијата, која предвидува мерките за заштита да бидат достапни без непотребни финансиски или административни товари врз жртвата, потребно е да се предвиди законска обврска за надлежното министерство да планира и издвојува средства во буџетот наменети за покривање на трошоците на судските постапки за изрекување на привремените мерки, како и за плаќање на трошоците за извршување на изречените мерки, со прецизно конкретизирање на органите кои треба да ги извршуваат конкретните мерки, нивните обврските и одговорностите во процесот на извршување на изречените мерки за привремена заштита во точно определни рокови.

Дополнително, со цел да се подобри квалитетот на правната помош и застапувањето на интересите и заштитата на правата на жртвите во судските постапки, потребно е во новиот закон да се определи задолжителна обврска правниците од центрите за социјална работа, кои ја застапуваат жртвата во судски постапки, да имаат положен правосуден испит и континуирана обука за унапредување на своите вештини и капацитети за застапување, што е на линија со чл.15 од Конвенцијата, кој определува обврска на државата за обезбедување или зајакнување на соодветни обуки за релевантните професионалци кои постапуваат со жртви или со сторители.

Прекршувањето и непочитувањето на забраните изречени со привремените мерки за заштита од семејно насилство од страна на сторителите постојната регулатива го санкционира прекршочно и предвидува висока глоба во износ од 2500 до 5000 евра. Праксата покажува дека досега сторителите често ги прекршуваат изречените мерки за заштита, без притоа да се соочат со одговорност за прекршувањето, а причината е стравот извршувањето на паричната глоба да не се одрази неповолно врз семејниот буџет и врз финансиската состојба на жртвата и нејзините деца, во случаи кога сторителот е единствен “носител на леб” во семејството. Во таа насока, потребно е во новиот висината на запретената парична глоба да биде на сразмерно и делотворно ниво, водејќи притоа сметка за способноста на сторителот да ги исполни своите финансиски обврски кон жртвата, согласно член 48 од Конвенцијата, како и криминализирање на кршењето на забраните изречени со привремените мерки за заштита од сите облици на родово-базирано насилство, преку предвидување на посебно кривично дело во Кривичниот законик, согласно чл.53 ст.3 од Конвенцијата.

Најчесто во случаите на семејно насилство единствена поврзаност помеѓу жртвата и сторителот се малолетните деца, па за многу жртви и нивните деца, почитувањето на решенијата со кои се уредуваат односите на родителите и децата, одржувањето на лични односи и непосредни контакти на детето со родителот што е сторител на насилство, како и кај надзорот над вршењето на родителското право, може негативно да влијае врз детето и родителот кој е жртва и да претставува сериозен ризик за нивната безбедност, бидејќи тоа често значи да се среќаваат лице-в-лице со сторителот. Постојниот Закон за семејство само делумно е усогласен со одредбата од чл. 31 од Конвенцијата, бидејќи при одлучување по горенаведените прашања го зема во предвид само интересот на детето-жртва на семејно насилство. Во таа насока, потребно е регулативата да се надополни со одредби во кои, покрај интересот на детето-жртва, при одлучување на надлежните органи во овие случаи предвид ќе биде земена и потребата за обезбедување на сигурноста и безбедноста на родителот кој е жртва и детето кое е сведок на насилството, како и со одредба која ќе го дефинира “најдобриот интерес на детето” за целите на остварувањето на заштита и спречување на семејно насилство.

Во поглед, пак, на обезбедувањето на бесплатна правна помош за жртвите на родово-базирано насилство, вклучително и семејно насилство, потребно е во новиот закон за бесплатна правна помош да се предвиди можност за одобрување на истата на жртвите на сите облици на насилство опфатени со Конвенцијата и без претходно проверување дали жртвата ги исполнува условите предвидени за одобрување во редовна постапка, но притоа да не се става на товар на жртвата, која се наоѓа во акутна фаза на стрес и емотивни превирања од претрпеното насилство, да прибавува и поднесува потврда за статусот на жртва прибавена од центарот за социјална работа, туку надлежниот орган во итна постапка да може да донесе одлука за одобрување на бесплатно застапување врз основа и на други докази, како што се медицинска документација за евидентирани повреди, полициски записници, скорашни пресуди против сторителот и потврди од стандардизирани здруженија како специјализирани даватели на услуги за жртви на родово-базирано насилство.

Постојната регулатива сосем сиромашно и само површно ја уредува мултисекторска соработка помеѓу релевантните државни органи и, по потреба, здруженијата, во контекст на барањата од чл.18 од Конвенцијата. Иако во постојниот закон е предвидено формирање на мултисекторски стручни тимови во рамки на центрите за социјална работа, кои би требало да реагираат во случаи кога постои сериозен ризик по животот и здравјето на жртвата и членовите на семејството, а кои тимови се составени од стручни лица од центарот за социјална работа, полицијата и здравствената установа, во пракса, ваквите тимови не беа формирани во сите центри, ниту пак одржуваа состаноци за координација на активностите на заштита согласно потребите на жртвите. Причините се наоѓаат во преоптовареноста на центрите за социјална работа, на кои им недостигаат соодветни ресурси за флексибилно управување и мултисекторска координација. Од тие причини, потребно е во новата регулатива да се предвиди нов модел за мултисекторска и сеопфатна координација на релевантните органи и здруженија, кој ќе биде заснован врз интегриран пристап. Моделот на Мултисекторски тимови на заедницата за ефикасна заштита на жените и девојките од секаков вид на насилство, кој го воспостави и развива ЕХО Едукативно-хуманитарна организација во двете пилот општини Штип и Струмица, може да послужи како појдовна основа за развивање и воспоставување на ефикасни формални структури за локална координација и управување со координацијата на сите релевантни општи и специјализирани даватели на неопходни услуги за жртви, кои се на првата борбена линија за превенција, спречување и заштита од родово-базирано насилство, вклучително и семејно насилство. Членови на Мултисекторските тимови на заедницата се претставници од полицијата, основниот суд, основното јавно обвинителство, центарот за социјална работа, здравствените установи и од локалната самоуправа, кои се согласија координацијата на тимовите да ја вршат здруженијата, поради флексибилноста на природата на нивното работење, но под претходно утврдени

процедури за работа, меѓусебна соработка и комуникација, следење и проценка на успешноста на функционирањето и работата. Секако, доколку ваквиот модел биде инкорпориран во новата регулатива, потребно е државата и/или локалната власт да бидат обврзани да обезбедат соодветни буџетски средства за одржливо функционирање на овие тимови.

Во однос на прашањата на миграција и азил, потребни се измени во Законот за меѓународна и привремена заштита, со кои ќе се обезбеди родово-базираното, вклучително и семејното насилство да бидат препознаени како дела на прогонување и како сериозни повреди поради кои на лице под субсидиерна заштита ќе му се признае право на азил и ќе му се дозволи да остане на територијата на државава. Кај одредбите што го регулираат на принципот на невраќање, потребно е семејното и родово-базирано насилство да бидат препознаени како причини поради кои не може да се протера или да се врати на границите на државата жртва на насилство врз жени. Исто така, потребно е да се обезбедат родово сензитивни постапки за прием на границите и во прифатните центри или во други места за сместување. Преку измени во Законот за странци, пак, потребно е да се овозможи право на семејно обединување и издавање на автономна дозвола за престој и за вонбрачниот другар на покровителот како член на неговото потесно семејство, вклучително и на нивните посебни и заеднички малолетни деца и родители. Во одредбите за привремен престој поради хуманитарни причини, случаите на семејно и родово-базирано насилство треба да се вбројат како основа за одобрување на привремен престој поради хуманитарни причини. Во случај на протерување на брачен или вонбрачен другар кој е сторител на семејно или родово-базирано насилство, потребно е да се признае право на привремен престој на жртвата, односно истото да не го загуби.

На крај, не помалку важно е да се адресира положбата, улогата и значењето што Конвенцијата им ги дава на женските граѓански организации, кои во повеќе области се препознаени како чинители во системот за заштита од насилство врз жени, вклучително и семејно насилство, поради нивниот значаен придонес во континуитаното овозможување на сервиси и услуги за жртвите на насилство, адресирањето на проблемите и предизвиците, застапувањето и иницирањето на законски промени, како и во креирањето и имплементирањето на политики од оваа област. Во тој правец, потребни се понатамошни унапредувања на заедничката формална соработка и овозможување на долгорочна стратешка одржливост од страна на централната и локалната власт, преку соодветни финансиски буџетски алокации со кои ќе се поддржи испораката на специјализирани услуги на жртвите на родово-базирано насилство, вклучително и семејно насилство. Ова се обврски што за државата произлегуваат од член 8, со кој државата се обврзува да обезбеди соодветни финансиски и човечки ресурси за спроведување на интегрирани политики, програми и мерки за спречување и борба против сите облици на

насилство врз жени, како и од член 9, со кој државите се обврзуваат да ја признаат, поддржуваат и поттикнуваат работата на навладините организации и да воспостават активна соработка со истите.